

Українська народна пісня в поетичній спадщині Тараса Шевченка

Тарас Григорович Шевченко – пророк, філософ-мислитель, геніальний поет, художник, академік графіки, музикант, фольклорист-етнограф, археолог, історик, глибоко ґрунтований мистецтвознавець. Мистецька постать Т. Шевченка в усій своїй багатогранності є монолітна, цільна, з нерозривною єдністю творчого мислення.

Різні види художньої діяльності митця становлять органічне ціле, взаємно розвиваючи, доповнюючи та пояснюючи один одного [9].

Геній Шевченка як скрава освітиться трьома рівноцінними гранями таланту – поезія, живопис, музика. Полум'яне слово Шевченка-поета спонукає до національного самоусвідомлення та самоствердження в єдиній соборній, незалежній українській державі.

Щодо музичного обдарування Т. Шевченка не обійшлося без згадки, що музичальність є визначальною рисою менталітету українців. Видатний композитор П. Чайковський, діда якого мав прізвище Чайка і був козацького роду, зазначав: «Бувають щасливо обдаровані природою і бувають так само щасливо обдаровані народом. Я бачив такий народ, народ-музикант – це українці» [1]. Мабуть не знайдеться такого українця, який би не любив співати. Співав і наш Великий Тарас протягом усього свого життя. У народній пісні він знаходив розраду, втіху і задоволення. Поет згадує своє сирітське безрадісне дитинство у вірші «А. О. Козачковському»: «Та сам собі у бур'яні, / Щоб не почув хто, не побачив, / Виспіваю, було, та плачу...» [10].

Палку любов до народної пісні прищепили йому мати, яка співала колискові, дід – історичні пісні (про Коліївщину), батько – чумацькі, сестра Катерина – ліричні. За свідченнями сучасників, Т. Шевченко міг слухати співи годинами в якомусь свідчальному молитовному настрої. Спів для Тараса був органічною потребою [7, 5–8].

Куліш згадував, що коли Т. Шевченко співав, усі навколо мовчали й зачаровано слухали, дехто плакав, а він співав людям і собі на втіху. Т. Шевченко мав приємний

тенор, співавсерцем і був визнаний справжнім народним співцем України [5, 304–307]. Його улюбленою піснею була «Ой, зійди, зійди, зіронько та вечірня».

Т. Шевченко знав дуже багатонародних пісень. Ліричні пісні були співзвучні його вразливій, ніжній душі. До інших улюблених пісень поета належать «Та нема в світі гіршнікому», «Тяжко-важко в світі жити», «Ой, у степу могила», «Та забілілисніги», «Течерічка невеличка». Необхідно відзначити, що Т. Шевченко все життя також збирав і записував українські народні пісні, а деколи й сам створював мелодії до своїх віршів (пісня «Ой, повій, вітре, з Великого Лугу та розвій нашу тугу»). Поет записував тексти пісень, а щодо мелодій, то завдяки своїй природній музичній обдарованості швидко їх захоплював і засвоював напам'ять. Він був одним з перших фольклористів, які зуміли побачити в народній пісні феномен української нації [2]. Поетична спадщина Т. Шевченка виростала з української народної творчості, чарівливої народної пісні, а особливо – такого суто українського мистецького явища як українська дума. Поет захоплювався цим жанром українського народного героїчного епосу, що оспівував славні подвиги народу в його боротьбі за волю. У кобзарському мистецтві за закодовані характерні риси національної ментальності українців, що виявилися у голосних світоглядних настановах і виражали глибину духовної сутності внутрішнього світу Т. Шевченка. Мужність, відвага, духовна сила завжди гнали і переслідуваних народних співців-кобзарів, бандуристів та лірників у їх високій місії нести правду в народ спонукали Т. Шевченка стати на шлях служіння рідному українському народові. Шевченко добре розумів животворчий вплив художнього слова на людське серце. Поет пише: «Ну що б, здавалося, слова?! / Слова та голос – більш нічого! / А серце б'ється, ожива, / Як їх почує!.. / Знать, од Бога / І голос той і ті слова / Ідуть між люди» [10]. Народні пісні й думи дають людині силу, запалюють оптимізмом, наповнюють позитивною енергією, впливають на емоційно-вольову сферу, тобто врівноважують її психологічний стан, виховують високі морально-етичні якості, лікують та очищають людську душу, кличуть до добра і любові. Кобзарське мистецтво репрезентує синтез обох видів мистецтва – слова і музики, що характеризується спільністю образно-емоційної сфери. Поетичне

слово акумулювало в собі дужесильний музичний чинник, на думку музикознавця М. Гордійчука, Тарас Шевченко – наймузикальніший поет у світовій літературі [4, 102–106]. Уже сучасники, зокрема, П. Куліш, визнавали Т. Шевченка потрійним поетом – слова, пензля і співу. Символічним є той факт, що першу свою збірку поезій Т. Шевченко називає «Кобзар». Це свідчить про органічну єдність поетичного та музичного чинників у його художньому слові. Народні пісні, які згадує Т. Шевченко у своїх поезіях, є часткою духу самого поета, його внутрішнього світу [3].

Побудована за законами українського народного мелосу Шевченкова поезія надзвичайно музикальна, у ній відчутні впливи музики оскільки музичні, пісенні образи, звукообрази є невіддільною складовою поетики Т. Шевченка. Така «музичність» зумовлена його вчуванням у ритмі світу, його внутрішньою потребою в музиці та дивовижною акустичною чутливістю. Це, починаючи зі статей Корнія Чуковського (1911) та Костянтина Широцького (1914), дало підставу багатьом дослідникам – С. Людкевичу, Д. Ревуцькому, П. Козицькому, Ф. Погребеннику, О. Цалай-Якименку, М. Гордійчуку, С. Майданській – вважати його поезію музичними, а самого поета – «наймузикальнішим поетом» і «музикантом-мислителем». Жива, стихійно-мінлива течія вірша Т. Шевченка, завдяки звуковій інструментовці, використанню звукосимволів, метро-ритмічній побудові твору, справді подібнюється «плину музичної мелодії» [6].

Іван Франко захоплювався фонетичною пам'яттю поета Шевченка, музикальними образами його поезії і говорив, що «комбінація слухового образу з зоровим надає цілому реченню незвичайний, яскравий колорит». Богдан Лепкий, сам поет і художник, стверджував, що Шевченко – це маляр-співак, у якого звук мав колір, а колір хотів мати звук. Навіть перший могутній акорд митця, балада «Причинна», одразу заявила про маляра і музиканта в одній особі, який «рівно, сильно, вправно й певно орудує звуками й кольорами, акордами й малярськими плямами, уявою і чуттям». Підкреслимо, що акустично-музичне начало нерозривно пов'язане із зоровими шевченківськими образами. Поліфонія «Тарасової ночі» охоплює колоритні картини національного буття, а образи народних ватажків, кобзаря, молодіна прочудефектні саме завдяки поєднанню кодів музики і

образотворчого мистецтва. Свіжим, живим, реальним малюнком називав цю невелику поему С. Смаль-Стоцький, його чарувала її колористика і музикальна «сріблеста дзвінкість мови» [8, С. 66–67.]).

Використовуючи засоби народної пісні, Т. Шевченко створив щось надзвичайно близьке до народної пісні, але разом з тим нове, оригінальне, своє. Народно-пісенні елементи дорогоцінними перлами розкидані по всій творчості поета. Він творив в різних жанрах народно-пісенної творчості: в нього зустрічається і сумна, сповнена туги і хвилювання за майбутнє дитини, колискова і похмура гайдамацька пісня, але найбільше – творів, подібних до народних побутових пісень з їх багатством тематики і різноманітністю вираження почуттів і настроїв, починаючи від жартівливих і закінчуючи глибоко ліричними про жіночу долю, про нещасливе кохання. Пісня була невід’ємною часткою поетової душі.

Уся творчість Тараса Шевченка свідчить про особливий вимір природи митця-універсаліста, який мав унікальну здатність інтегрувати в собі різні культурні й ціннісні системи, відшукувати глибинну логіку і взаємопов’язаність всього суцього, використовуючи цей процес становлення себе як особистості задля цілей становлення української нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів : навчальний посібник / ред. О. Шокало. – К. : Ред. журн. «Український світ», 2002. – 440 с.
2. Ваврик О. Кобзарські школи в Україні. – Тернопіль : Збруч, 2006. – 221 с.
3. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 25. [Електронний ресурс] / Оксана Захарчук. Музичний дар Шевченка. – Режим доступу: http://www.lnam.edu.ua/pdf_upload/visnuk/25/7.pdf
4. Гордійчук М. Шевченко і російська музика // Гордійчук М. На музичних дорогах. Статті та рецензії / ред. Л. Мокрицька. – К. : Музична Україна, 1973. – С. 102–106.
5. Грінченко М. О. Шевченко і музика. Вибране. – К. : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. – С. 304–307.

6. Мистецтво. Шевченківський універсалізм: роль музики у творчості поета-художника [Електронний ресурс] / Генералюк Л. С.– Режим доступу: http://knmau.com.ua/chasopys/22_NBUV/docs/03.pdf
7. Михаць М. Музика в житті і творчості Тараса Шевченка // Шевченко і музика. Матеріали наукових читань, присвячених 191-й річниці від дня народження Тараса Шевченка. 9–10 березня 2005 р. / ред.-упор. П. Гушоватий, О. Яцків. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 5–8.
8. Принцип візуально-звукового взаємопосилення (Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації / Степан Смаль-Стоцький. – Черкаси : БРАМА. Видавець Вовчок О. Ю., 2003. – С. 66–67.)
9. Тарахан-Береза З. П. Шевченко – поет і художник (до проблеми єдності образного мислення) / відп. ред. Є. П. Кирилюк. – К. : Наук. думка, 1985. – 185 с.
10. Шевченко Т. Кобзар / упор., коментарі та післяслово М. Зубкова. – Харків : ВД «Школа», 2014. – 576 с.